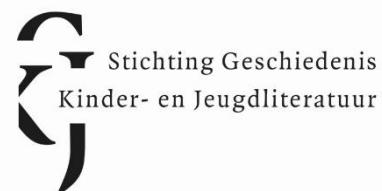

Juryrapport Hieronymus van Alphenprijs 2023

Als lid van de jury voor de toekenning van de Hieronymus van Alphenprijs 2023 valt mij de eer te beurt u het juryrapport voor te lezen en daarmee de winnaar van de prijs bekend te maken.

Een eer die mij liever niet was toegefallen. In juni 2022 overleed Jo Thijssen die voorzitter was van deze jury. Ondanks zijn slechte conditie is Jo voortvarend te werk gegaan en zo gebeurde het dat al op de eerste vergadering overeenstemming werd bereikt over de aan het SGKJ-bestuur voor te dragen kandidaat. Een belangrijke eerste stap was hiermee door de voltallige jury genomen.

Jo stelde een uitvoerige notitie op over zijn kennis en ervaring opgedaan als lid van de jury voor toekenning van de prijs in 2021. Hiervan hebben de twee andere juryleden, Nelly Witte en ik, dankbaar gebruik kunnen maken.

Beide omstandigheden, te weten eenstemmigheid over de kandidaat en kennis over reglement, criteria en procedures, gaven het SGKJ-bestuur aanleiding niet in de vacature van voorzitter te voorzien.

De Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur is erbij gebaat dat experts van naam worden gelauwerd, experts die ook als ambassadeur voor de Stichting kunnen fungeren. Mensen dus met een zekere naam en faam, maar dat hoeven niet per se wetenschappers te zijn. Voorkeur geniet iemand die ook de jongere generatie weet te bereiken en inspireren. Van belang is ook dat een laureaat nog actief is.

Voor toekenning van de prijs gelden de volgende criteria:

1. de verdiensten van een prijswinnaar dienen te liggen op een of meer van de gebieden: Beheer, Voorlichting, Onderzoek en Publicatie;
2. bij de tweejaarlijkse toekenning van de prijs is spreiding over deze gebieden gewenst;
3. de prijswinnaar moet toegankelijk en zichtbaar zijn voor een breed publiek;
4. het moet gaan om iemand die nog werkzaam is; de prijs wordt niet postuum toegekend.

Bij de prijswinnaar van 2021 lagen de verdiensten primair op het gebied van beheer, met name door collectievorming, het digitaal categoriseren en de resultaten daarvan via een website toegankelijk maken. In de periode daarvoor lagen de verdiensten vooral op het terrein

van onderzoek en publicatie. Deze zijn dan ook in de reeks winnaars van de Hieronymus van Alphenprijs ruim vertegenwoordigd.

Laureaten met verdiensten op het gebied van voorlichting waren er echter weinig. Daarom zou volgens de jury bij toekenning van de Hieronymus van Alphenprijs 2023 het gebied van voorlichting de voorkeur verdienen. Het bleek voor de jury niet moeilijk een viertal mogelijke kandidaten te vinden die op dit gebied een vooraanstaande rol spelen en aan de criteria voldoen.

Dat bij één van de kandidaten zijn hoofdtaak - naast talloze nevenactiviteiten - op het terrein van voorlichting en educatie ligt, leidde ertoe dat de jury al snel eenstemmig de kandidaat aan het bestuur kon voordragen. Een voordracht die het bestuur heeft overgenomen.

Wie onlangs de naam van de winnaar van de Hieronymus van Alphenprijs 2023 intoetste in de zoekbalk van Google kreeg ruim zeven miljoen resultaten in 0,4 seconde. Het zal u niet verbazen dat de jury niet al deze resultaten heeft onderzocht.

Uit onderzoek van de belangrijkste resultaten bleek al snel dat de laureaat een intellectuele duizendpoot is die zich op talrijke platforms, organisaties en instellingen manifesteert. Veel van zijn activiteiten lagen en liggen buiten het interessegebied van de SGKJ, maar hier toch een allerminst volledige tour d'horizon om het begrip duizendpoot enigszins in te vullen.

Zijn werkterreinen en daaruit voortgevloeide publicaties bestrijken onder meer:

- Huwelijk en seksualiteit in protestants Nederland vanaf 1800
- Beleid, praktijk en ervaringen van afstand ter adoptie door niet-gehuwde moeders in Nederland tussen 1956 en 1984
- Psychotechniek in Nederland : de magie van het testen
- 1648 : Vrede van Munster : Feit en verbeelding
- De schoolplaten van Cornelis Jetses
- Wezen en boefjes : zes eeuwen zorg in wees- en kinderhuizen

Dezelfde veelzijdigheid betreft instellingen waarvoor onze laureaat werkte, zoals

- Het Verwey-Jonker Instituut
- The Heymans Institute for Psychological Research
- Archief en Documentatiecentrum Nederlandse Gedragswetenschappen
- Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum voor het ministerie van Justitie en Veiligheid

- De commissie De Winter voor onderzoek naar geweld in de Nederlandse jeugdzorg sinds 1945.

Belangrijker hier zijn de verdiensten op het gebied van de kinder- en jeugdliteratuur en ook die zijn omvangrijk en indrukwekkend. Een kleine greep uit zijn publicaties ter adstructie van de veelzijdigheid:

- Protestants-christelijke leescultuur en opvoeding in protestants-christelijke gezinnen
- Protestants-christelijke kinderboeken, circa 1850-1925
- Lezen in de polder; lezerssporen van kinderen uit protestants-christelijke gezinnen in het West-Brabantse dorp Dinteloord & Prinsenland (1912-1940)
- In sloot en plas - Leven en werk van illustrator M. A. Koekkoek, waarover in 2011 een expositie was in Nationaal Onderwijsmuseum
- Bijdragen over Cornelis Jetses en W.G van de Hulst jr in *De Verbeelders*
- ‘Van dien jongen komt nooit wat terecht!’ - Woutertje Pieterse in pedagogisch perspectief
- ‘Waar is God gebleven? Filosofische en religieuze kinderliteratuur’ in: *Een land van waan en wijs*
- Het eeuwige leven van W.G. van de Hulst. De laureaat werkt aan een biografie over deze schoolmeester en kinderboekenschrijver, over wie hij ook meerdere lezingen gaf.

Met dit beperkte overzicht zijn de verdiensten van de laureaat als voorlichter nog niet ingevuld. Velen van u zullen gaandeweg wel hebben begrepen over welke laureaat ik heb gesproken. Maar als ik u vertel welke functie hij al meer dan 15 jaar vervult, is zeker voor iedereen duidelijk wie de jury heeft voorgedragen.

Winnaar van Hieronymus van Alphenprijs 2023 is:

**Hoofd onderzoek en conservator van het Nationaal Onderwijsmuseum,
Jacques Dane**

Het Nationaal Onderwijsmuseum werkt aan het verbeelden, duiden en beleven van ons onderwijs in het heden met terugblik naar het verleden. De activiteiten bereiken een breed publiek in Nederland, zijn gericht op interactie en het delen van kennis, binnen én buiten het museum. Ze vormen aanknopingspunten voor actuele discussies over onderwijs en jeugdcultuur en onderstrepen het belang van goed onderwijs in onze samenleving.

Wie de website van het Nationaal Onderwijsmuseum bezoekt, ziet al snel dat Jacques Dane hierbij al jarenlang een centrale rol speelt. Talrijk zijn de toegankelijke columns en

lichtvoetige blogs van zijn hand over aspecten van onderwijs en de geschiedenis van het onderwijs, zoals bijvoorbeeld over ‘Schoolinkt als de benzine waarop de onderwijsmotor vroeger draaide’.

Als conservator is hij uiteraard betrokken bij het opzetten van exposities en het samenstellen van catalogi. Om enkele recente tentoonstellingen te noemen:

- *Stap voor stap in de wereld van de Bosatlas* (2019)
- *Nazi-propaganda voor de jeugd* (2020). Hierover gaf Jacques een eenmalige presentatie in een livestream.
- *1572 : De geboorte van Nederland* (2022)
- Nu nog te zien zijn de exposities *Onderwijs – over vroeger, voor later, van nu* en de tentoonstelling *boom roos vis, over leren lezen en leesplezier*.

In de periode met coronabeperkingen kwam de tentoonstelling *Een leven lang leren* online. Via de website van het Nationaal Onderwijsmuseum zijn 33 onderwijslocaties met 266 foto’s in beeld gebracht door fotograaf Rob Niemantsverdriet. Het Matchingfonds gaf financiële steun voor dit project, maar de bijdrage van Jacques Dane wordt op de website niet vermeld.

Het Nationaal Onderwijsmuseum profileert zich als nationaal kennisinstituut van het Nederlandse onderwijs. Daartoe begeleidt Jacques Dane stagiaires en studenten, zoals de historica Kim Kuijpers bij haar onderzoek naar de weergave van vrouwen in schoolboeken. Buiten het museum geeft hij gastcolleges en was hij als spreker veelvuldig aanwezig op conferenties, symposia en studiedagen. Voor de SGKJ leverde hij in 2010 een bijdrage aan het symposium en het boek *Tot volle waschdom* en op de studiedag in november 2021 hield hij een lezing over *Onderwijsvrijheid en het schoolboek, 1900-1940*, met daarbij de prikkelende vraag *Neutraal onderwijs?*

Op 10 maart ontving Jacques Dane een veertigtal SGKJ-vrienden vanwege de voorjaarsexcursie naar de tentoonstelling *boom roos vis*.

Heel wat artikelen van zijn hand verschenen in kranten en tijdschriften, ook in *SGKJ-Berichten*. In editie 98 publiceerde hij bijvoorbeeld *Een godsdienstoorlog - De Tweede Wereldoorlog en de Bijbel in de protestants-christelijke jeugdboeken van Anne de Vries en Piet Prins* en in nummer 100 *Over de zondagsschoolboekjes van uitgeverij Callenbach*. Trouwe lezers van *SGKJ-Berichten* maakten in 2017 al kennis met Jaques Dane door een uitvoerig interview dat Toin Duijx met hem had.

Ik rond af en vraag de voorzitter van de Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur nu de Hieronymus van Alphenprijs 2023 aan Jacques Dane te overhandigen.

De jury voor toekenning van de Hieronymus van Alphenprijs 2023

Aernout Borms

Nelly Witte